

особи, а також держава Україна, територіальні громади, Автономна Республіка Крим.

Загальні вимоги щодо обсягу дієздатності (ст.ст. 31, 32, 37, 41 ЦК); заборони щодо надання згоди на вчинення правочину піклувальником (ст. 70 ЦК); щодо необхідності отримання дозволу спеціальноуповноваженого органу (наприклад, органу опіки та піклування) на вчинення деяких правочинів (ст. 71 ЦК) поширюються на сторони договорів дарування.

Форма вказаного вище виду договору має визначатися залежно від виду майна (дарунку), яке є предметом такого договору. Останній може бути укладений як в усній, так і простій письмовій, а також нотаріально посвідчений з державною реєстрацією.

Отже, враховуючи чинне вітчизняне цивільне законодавство, що здійснює правове регулювання договорів дарування можна визначити ознаки договорів даного виду. По-перше, це безоплатність таких договорів; по-друге, направленість на зменшення майна дарувальника; по-третє, мета – збільшення майна обдаровуваного; по-четверте, визначений законодавством вичерпний перелік способів дарування.

Висновки. Отже, враховуючи особливість ознак та змісту договору дарування, можна визначити місце даного договору як самостійний договір серед такого виду договорів як договори про передання майна у власність. Договір дарування займає важливе місце у системі підстав виникнення цивільних прав і обов'язків.

Список використаних джерел та літератури:

1. Цивільний кодекс України. К.: Алерта, 2019. 312с.
2. Договір дарування. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_17186
3. Маргарита Радчук. Договір дарування: проблемні аспекти. "LAW & PSYCHOLOGY 2013" (LPS-2013), 21–23 NOVEMBER 2013, LVIV, UKRAINE. С. 28-29.

Весельська Ніна,
аспірантка кафедри історії України,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОЛЬСЬКИЙ ІСТОРИК АЛЕКСАНДР ЯБЛОНОВСЬКИЙ ПРО УКРАЇНСЬКІ СТАРОСТВА У XVI – XVII СТ.

Сьогодні, у світлі нових досліджень із історії України, дослідження творчого доробку польського історика А. Яблоновського набуває особливої актуальності. Мета статті полягає у аналізі особливостей адміністративно-територіального устрою польських та українських земель, а саме особливостей існування та дослідження староств в історико-географічних дослідженнях відомого польського історика Алексадра Яблоновського.

Поряд із дослідженнями загальної історії Речі Посполитої, історики наприкінці XIX – на початку XX ст. у своїх працях розглядали питання минулого українських земель. На сучасному етапі розвитку історичної науки постає потреба в оцінці творчого спадку польських істориків того часу для

аналізу історичних фактів та порівняння їх із сучасним історіографічним доробком. Помітне місце серед польських науковців, які досліджували історію українських земель займає Александр Яблоновський, що опублікував низку джерел з історії України (багатотомне видання «Źródła dziejowe» спільно з Адольфом Павінським), написав кілька монографічних досліджень, що стосувались суспільно-політичного, культурного та соціально-економічного розвитку українських земель. У працях історика знайшли відображення також дослідження адміністративно-територіального устрою українських земель протягом XVI-XVIII ст. загалом, та особливості функціонування територіальних одиниць – староств.

Дослідження господарсько-адміністративних територіальних одиниць українських земель значною мірою можливе завдяки працям польського історика А. Яблоновського. Однією із праць історика, що стосується зазначеного питання є монографія, опублікована у п'ятому томі історичних джерел «Źródła dziejowe» у 1877 р. У цьому томі було зібрано матеріали королівських люстрацій українських земель з першої половини XVII ст. Праця поділена на дві смислові частини, перша з них – це монографічне дослідження історика про українські староства зазначеного періоду, друга частина – це публікації люстрацій кожного із воєводств з поділом на староства. У праці відсутня передмова, автор починає том із своєї монографії «Starostwa Ukrainne w pierwszej połowie XVII wieku».

Значна частина праці «Starostwa Ukrainne w pierwszej połowie XVII wieku» присвячена особливостям впровадження магдебурзького права в українських містах. Ще однією проблемою, що досліджує у цій праці А. Яблоновський є становище монастирів, про статки яких ми теж знаходимо в люстраційних актах та особливості оподаткування міст. Наприклад в люстраційних актах за 1616 р. подаються дані про спеціалізацію різних міст – Брацлав найбільше виготовляє та постачає жито і овес, Вінниця – лише овес, Житомир – мед, Острог – овес і сіно, Овруч – дає дохід від користування сінокосами, млинами, лісом і т. д., Канів, Переяслав, Черкаси, Богуслав, Біла Церква, Корсунь – несуть військову повинність [3, s. XXXI]. Окрім цього історик висвітлює становище окремих великих володінь землевласників, становище сільського господарства в цілому.

А. Яблоновський зазначає, що становище сільського господарства різне на українських землях з огляду на наслідки монголо-татарської навали, а також заселеності, географічного розташування та історичного періоду. Якщо на початку XVI ст. доходи в казну від сільського господарства невеликі (на території українських земель немає великих ферм і комплексних господарств), то за матеріалами люстрації 1616 р. історик показує, що в Брацлавському, Вінницькому староствах немає жодної ферми, у Київському – тільки одна, у Житомирському – дві, а у Любецькому – одна велика біля самого Любека. Проте ситуація поступово змінюється – уже за даними люстрації 1622 р. наприклад у Житомирському старостві нараховується 6 ферм, а ще млини та таверни, які теж дають дохід [3, s. LVI].

Польський історик на основі дослідження люстраційних описів приходить до висновку, що в цілому, у першій половині XVII ст. завдяки впливу заходу економічне становище українських земель покращувалось, просуваючись все далі і далі у степові райони. На прикладі Київського воєводства історик розглядає річні доходи кожного староства за даними люстрацій 1616 р., 1622 р., 1629 р. та 1636 р., відзначаючи їх поступове збільшення. Зокрема, Житомирське староство у 1616 р. давало дохід у 1,912 тис. флоринів, у 1622 р. – 2,698 тис., у 1629 р. – 2,923 тис. [3, s. LIX]. Проте, варто зазначити, що, незважаючи на збільшення доходів і поступовий розвиток торгівлі і ремесла, українські землі дуже потерпали від татарських набігів – у останньому підрозділі своєї монографії автор розповідає про результати цих набігів, використовуючи дані люстраційних актів. Багато міст – наприклад Бар, Любек та ін., були спустошені і, фактично, заново відновлювали своє життя після татарських набігів [3, s. XCVI].

В люстраційних описах українських староств і міст часто зустрічаються козаки, яких автор згадує як «неслухняний елемент». Козаки, на думку історика відіграли важливе значення в житті прикордонних територій, куди прибували в масовому порядку як вільні люди – міщани, бояри і дворяни, так і кріпаки, що «показувались». До часу правління польського короля Стефана Баторія козаки не були виділені в окрему верству суспільства чи певну адміністративно-територіальну одиницю, проте за його правління відбулась реорганізація козацтва для служби королівській владі [3, s. XXXVI–XXXIX].

У монографії історик звертається до визначення топографічного характеру Галичини у XVI ст., адміністративно-територіального поділу галицьких земель – детальному опису та чисельності міських і сільських поселень [6, с. 20]. Історик поділяє території Червоної Русі на кілька адміністративно-територіальних одиниць – Галичина, Перемишльська, Холмська і Белзька землі. Загалом, не зважаючи на різноманітність території, що включали як гірську місцевість, так і рівнини, більшість земель були лісистими [4, s. 9-16].

Також історик описує співіснування різних категорій населення, їх релігійну приналежність та особливості земельних відносин, господарського розвитку земель Червоної Русі. На думку А. Яблоновського, сільське господарство сильно переважає міське промислове виробництво, але як і раніше, його становище обумовлене використанням лише екстенсивних методів ведення сільського господарства [4, s. 17-21]. Чільне місце історик приділяє становищу оборонної системи краю, оскільки належний стан оборони є необхідною умовою і гарантом більш-менш стабільного розвитку. До оборонної системи краю автор відносить подільські замки, укріплення, дороги. Зважаючи на спустошення українських земель, спостерігалось переселення місцевого населення, або іншими словами «осадництво», що у розумінні автора було процесами колонізації.

Для історика Україна ніколи не представляла однорідної території у географічному розумінні. Київщина складалась з двох територіальних контрастів – «полісся» та «поля» – території, що одвічно були нерівномірно заселені та піддавались набігам кочівників [5, s. 35-89].

Згідно досліджень історика територія України (Київщина та Брацлавщина) займала простір у 3162.75 квадратну милю, окрім цього козацьке «Дике поле» – 1537,23. квадратних миль, що разом дає образ України площею близько 4700 кв. миль [2, с. 45].

Окрім цього детально відображено адміністративний устрій українських земель на зламі XVI – XVII ст. у складі Польщі на картах атласу [1]. В атласі позначено межі та центри воєводств, земель і повітів, волостей (гмін). Територія адміністративних одиниць виділена способом якісного фону. Атлас містить 16 аркушів карт (60x74,5 см) і 2 аркуші таблиць. Підготовку до видання і друк здійснив Військово-географічний інститут у Відні [7, с. 149].

З точки зору сучасної історіографії, картографічні та історико-географічні дослідження А. Яблоновського можуть бути використані для аналізу тогочасного становища цих галузей наук. Історико-географічні дослідження А. Яблоновського повністю відображали його погляди на історичний процес загалом та історію України зокрема – історик вважав, що українські землі було «повернуто» Речі Посполитій після укладення унії із Литовським князівством, а кордони українських земель у XVII ст. (період козацьких повстань) розглядав з точки зору, вигідної польській історіографії.

Праці А. Яблоновського роблять можливим дослідження з точки зору сучасної історіографії соціально-економічних аспектів не лише конкретного староства чи волості, але й формування узагальнених уявлень про більші адміністративні одиниці, наприклад, воєводства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Jablonowski A. Atlas historyczny Rzeczypospolitey Polskiej, wydany z zasięgiem Akademii Umiejętności w Krakowie. Epoka przelomu z wieku XVI go na XVII-sty. Dział II. Ziemia Ruska. Warszawa, Wiedeń. 1889–1904.
2. Źródła dziejowe / red. A. Jablonowski. Warszawa: Druk Jana Cotty, 1897. T. 22. Dział III. 800 s.
3. Źródła dziejowe / red. A. Jablonowski. Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1877. T. 5. 228 s.
4. Źródła dziejowe / red. A. Jablonowski. Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1903. T. 18. Część II-ga. 529 s.
5. Źródła dziejowe / red. A. Jablonowski. Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1894. – T. 20. Dział I-szy. 304 s.
6. Жук О. Чисельність та історичні типи поселень Галичини (Червоної Русі) в XV – першій половині XVI ст. Волинські історичні записки. 2010. Т. 5. С. 20–24
7. Історія картографування на території України. Відп. ред. І. Ю. Левицький. К.: Наукова думка, 2000. 247 с.

Вигівська Оксана Вікторівна,
кандидат історичних наук, викладач кафедри суспільних наук,
Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова

СУСПІЛЬНО-ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КУПЧИХ НА ВОЛИНІ У КІНЦІ XVIII – ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.